

DRAFT COMMON FRAME OF REFERENCE В ДОГОВІРНОМУ ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Універсальність ролі конструкції договору є проявом домінантних трендів у європейському праві, де спостерігається яскраво виражена тенденція до наповнення його приватним змістом. Означені процеси супроводжуються активізацією та зростанням значення у європейському приватному праві окремих, так би мовити, рекомендаційних документів щодо наповнення сучасних відносин приватноправовим концептом. Поміж таких джерел європейського приватного права, в першу чергу, слід вказати на The Draft Common Frame of Reference (далі – DCFR). Вказаний документ є одним із проявів уніфікації приватного європейського права і, однозначно, варто погодитися із О.Є. Харитоновим та О.І. Харитоновою, що означені загальні правила-принципи Європейського приватного права є важливими для врахування можливості розуміння конструкту «загальні принципи права» не лише як суто юридичної, але також і як морально-етичної категорії, яка відображає уявлення про цінності, покладені в основу правового регулювання [1, с.5]. З цього приводу варто відзначити, що такого роду загальні положення, маючи в своїй основі оціночні категорії, є основою Європейського приватного права, про що свідчить і практика ЄСПЛ, у рішеннях якого використовуються саме такого роду поняття-принципи, наповнені приватноправовим змістом, що ґрунтується на поняттях справедливості, розумності, справедливої сатисфакції тощо. Такі правові підходи поступово наповнюють і вітчизняне право та практику його застосування, що зумовлене процесами адаптації нашого законодавства до стандартів ЄС.

Процеси наповнення приватноправим концептом договірного регулювання в Україні мають особливий характер в силу соціалістичного минулого та відсутності належного розвитку приватного права. Наявність впродовж тривалого періоду двох кодексів – Цивільного та Господарського кодексів України, а також суттєвого сегмента спеціальних актів детермінувало відходження значення ЦК України та приватноправового змісту для багатьох спеціальних сфер договірного регулювання суспільних відносин. Спеціальне правове регулювання застосування договору у окремих сферах суспільних відносин суттєво позбавлене правового змісту, позаяк спеціальні нормативні акти ґрунтуються достатньо часто на публічних положеннях, економічних, але ніяк не приватноправових. У той же час, приватний інтерес, юридична рівність учасників відносин, вільність їх волевиявлення визначає приватноправовий концепт, що знаходиться в основі більшості із цих відносин. Саме відсутність

приватноправового концепту при використанні договору при спеціальному правовому регулюванні окремих сфер суспільних відносин викривлює договірну конструкцію, спричиняє відходження від класичних рис договірної правового регулювання.

Варто відзначити, що останнім часом в силу активації процесів рекодифікації ЦК України маємо тенденцію до поступового відновлення пріоритетності приватного права у договірному регулюванні окремих сфер суспільних відносин, що проявляється у визнанні первинності саме ЦК України у реалізації регулятивної функції таких відносин.

В руслі означених процесів особливого значення набуває розгляд основних для Європейського приватного права документів, які є маркерами для цивілізованості регулювання суспільних відносин та ступеня дотримання стандартів європейського суспільства у площині правового регулювання суспільних відносин. Такого роду уніфіковані приватноправові документи розробляються європейською спільнотою як окремі кроки на шляху до фінального створення Європейського цивільного кодексу. Поміж означених актів варто назвати, насамперед, *The Draft Common Frame of Reference*.

У теорії цивільного права зазначається, що означені принципи договірної права наділені статусом «soft law», відповідно застосування їх не є імперативно забезпечуваним державою, але вони є тими цілями, які повинні бути досягнуті. Ученою зазначається, що такі Принципи не є ні наднаціональним, ні національним, ні міжнародним правом, попри це, мають певну юридичну силу, якщо сторони домовилися урегулювати свій договір цими принципами [2, с. 40]. Використовувати положення Принципів європейського договірної права можна як щодо міжнародних трансакцій, так і у внутрішньому торговельному обороті [3].

DCFR є проявом домінуючого у європейському праві тренду щодо відмови від імперативного законодавчого регулювання приватноправових, у тому числі, договірних відносин. У цьому розрізі знаковою є теза О.І. Харитонові, якою зазначається, що головною ідеєю DCFR є концентрація на відмові від законодавчого регулювання відносин у приватноправовій сфері. Саме тому, наголошує учена, варто вести мову не про черговий проект акту законодавства, а про наповнення приватним змістом європейського права та активацію таким чином обговорення та подальшого усунення проблем приватного права у європейському просторі [1, с. 6]. О.І. Харитонів та Є.О. Харитонов вдало підкреслюють те, що маємо тенденцію до наповнення права аксіологічним змістом [4, с. 8].

За результатами наскрізного аналізу структури і змісту DCFR можна однозначно констатувати наявність двох основних трендів щодо концепту договору у Європі. По-перше, ідеться про те, що DCFR містять ґрунтовну комплексну доктринальну базу розуміння договірної конструкції в якості юридичного акту та правовідношення, яке виникає з договору і має зобов'язальний характер. У Розділі 1 DCFR договір термінологічно визначається як домовленість, яка породжує або має на меті породження зобов'язальних правовідносин правовідносини або має чи має на меті мати інші

правові наслідки. Це двосторонній або багатосторонній двосторонній або багатосторонній юридичний акт (II.-1:101: (1) [3]. Таким чином, DCFR побудовані на основі усталеного у доктрині цивілістики концептуального бачення договору в якості акту як різновиду юридичних фактів, що визначає запуск механізму реалізації норми права. При цьому договір, як зазначає В.В. Васильєва, ще визначає зміст та обсяг договірної зобов'язання, виступаючи своєрідною «лінзою», через яку проходять норми права щодо врегулювання тих чи інших відносин і застосовуються уже із врахуванням індивідуальних інтересів сторін договору [5, с. 39].

По-друге, аналіз змісту DCFR є свідченням того, що у європейському просторі договірна конструкція розглядається універсально – єдино і для цивільних і для господарчих відносин. У положеннях DCFR установлюється однаковий механізм правозастосування як щодо договорів, у який стороною є звичайна особа, так і суб'єкт бізнесу. Спеціальні положення щодо переліку видів договорів в господарчих відносинах не містяться в такого роду уніфікованих приватноправових документах. Винятком є договори у сфері споживчих послуг. Щодо суб'єктів, які надають такі товари, послуги чи виконують роботи щодо споживачів передбачається спектр додаткових обов'язків, зокрема, переддоговірних (II.-3:102: DCFR) [3].

Варто відзначити, що саме такі тренди є пріоритетними і для вітчизняного приватного права. У руслі сучасних активних процесів рекодифікації, Цивільний кодекс України стає пріоритетним базовим приватноправовим актом для регулювання як класичних цивільних, так і торгівельних договорів. Вказані тенденції відповідають пріоритетним цінностям, задекларованим в DCFR.

Список використаних джерел

1. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. DCFR як принципи та цінності європейського приватного права. *Часопис цивілістики*. Випуск 45. (2022). С. 5-11.
2. Добкіна К.Р., Ключова Є.М. Юридичні основи застосування в законодавстві України Європейських принципів договірної права. *Юридичний електронний науковий журнал*. №3. 2017. С. 39-42.
3. «Принципи європейського договірної права. Коментарі та рекомендації» / [пер. з англійської ТОВ «Асоціація експортерів і імпортерів «ЗЕД»]. К.: Асоціація «ЗЕД», 2013. С. 5 – 6.
4. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт. Том III. *Концепт приватного права і рекодифікації цивільного законодавства в Україні: рефлексії фронтиру*: монографія. Одеса : Фенікс, 2019. 752 с.
1. Васильєва В.В. Договір як юридичний факт. *Договір як універсальна форма правового регулювання*: монографія. / за заг. ред. проф. В.А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2016. С. 29-47.

НОВЕЛІЗАЦІЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

В сучасних умовах рекодифікації цивільного законодавства важливе місце відводиться новелізації положень договірного права. Договір є універсальною правовою формою регулювання приватних відносин. В Цивільному кодексі України 2003 року (далі – ЦК України) [1] міститься визначення цивільно-правового договору як домовленості двох або більше сторін, спрямованої на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, хоча в багатьох кодифікованих актах цивільного законодавства європейських країн відсутня нормативна дефініція категорій «правочин», «договір». Названі терміни тлумачиться виключно на доктринальному рівні.

Договірна форма регулювання відносин є однією з важливих інституцій цивільного права. Договір є регулятором приватних відносин практично у всіх областях суспільних відносин. Як підкреслював В.В.Луць, конструкція договору проникає в усі сфери економічного та духовного життя суспільства. В нинішніх умовах зростає роль договору як універсальної та найдоцільнішої правової форми опосередкування ринкових відносин [2, С.118].

Тому актуальним є перегляд певних концептуальних позицій щодо регулювання договірних відносин в контексті сучасних реалій рекодифікації Цивільного кодексу України. Насамперед це стосується поділу договорів на односторонні, двосторонні та багатосторонні. Виходячи з аналізу положень ст.ст. 202, 626 Цивільного кодексу України в будь-якому договорі має бути щонайменше двоє сторін. Тому диференціація договорів на односторонні, двосторонні та багатосторонні за критерієм зустрічного обов'язку не є обґрунтованою.

За критерієм обов'язку, який покладається на суб'єктів договірних відносин, договори необхідно диференціювати на односторонньозобов'язуючі, двосторонньо - та багатосторонньозобов'язуючі. В односторонньозобов'язуючих договорах правам однієї сторони договору кореспондується обов'язок другої (наприклад, договір позики). У двосторонніх і багатосторонніх договорах сторони мають взаємні права та обов'язки.

Зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства. Згідно з ст. 638 ЦК України договір є укладеним, якщо сторонами в належній формі досягнули згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що